

Over de taal van Ootmarsum

De taal van Ootmarsum: 'echt' Twents

Hieronder is de streekaalkaart van Nederland uit de Bosatlas afgebeeld. Ootmarsum ligt in het licht oranje gebied, waar een variant van het Nedersaksisch wordt gesproken die Twents wordt genoemd. Meer naar het westen, in het roodgekleurde gebied, wordt Twents-Graafschaps gesproken, dat is het gebied waarin onder andere Rijssen, Vriezenveen en Markelo liggen.

Deze kaart werd door Jo Daan getekend voor de *Atlas van Nederland* getekend in 1968. Voor de grens tussen Twents en Twents-Graafschaps baseerde ze zich op het boek *Taal en volk van Twente* uit 1948, van H.L. Bezoen.

Naar: de streekaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

De grens tussen het Twents en Twents-Graafschaps werd in 1948 door Bezoen getrokken. Ten noordoosten van de grens zei men toen *keark* of *kearke* voor 'kerk' (in het 'echte' Twents), meer westelijk *kaarke* of *karke*. In Ootmarsum wordt volgens de informanten van het *Woordenboek van Overijssel* *kark* gezegd, en *wark* voor 'werk', dat is de meer westelijke variant. Maar echt Twents zijn toch heel veel andere woordvormen in de taal van Ootmarsum.

Als 'echt' Twents geldt het gebruik van *wel* voor Ned. *wie*. In Ootmarsum wordt bijvoorbeeld gezegd:

Wel kik d'r noa de hoond um? 'Wie zorgt er voor de hond?'

Wel hef dee schaar anricht? 'Wie heeft die schade veroorzaakt?'

Ootmarsum ligt ook in het gebied waar *nich* voor 'niet' wordt gezegd. West-Twents is *neet*, en nog verder naar het westen, in Centraal-Salland, zegt men *niet*.

Een ander oostelijk verschijnsel, wat ook in Tubbergen voorkomt, is het wegvallen van de *-e* aan het wordeinde in een aantal bijvoeglijk gebruikte woorden en zelfstandige naamwoorden. In West-Twente, bijv. in Wierden, gaan deze woorden uit op *-e*.

Hieronder enkele voorbeelden:

Ootmarsum	Tubbergen	Wierden
<i>dreug</i> 'droog'	<i>dreug</i>	<i>dreuge</i>
<i>riep</i> 'rijp'	<i>riep</i>	<i>riepe</i>
<i>dik</i> 'dik'	<i>dik</i>	<i>dikke</i>
<i>völ</i> 'veel'	<i>völ</i>	<i>völle</i>
<i>proem</i> 'pruim'	<i>proem</i>	<i>proeme</i>
<i>kes</i> 'kers'	<i>kes</i>	<i>kasse</i>
<i>schel</i> 'schil'	<i>schel</i>	<i>skelle</i>
<i>peer</i> 'peer'	<i>peer</i>	<i>peare</i>
<i>kees</i> 'kaas'	<i>kees</i>	<i>keaze</i>
<i>zön</i> 'zoon'	<i>zön</i>	<i>zönne</i>

Doe en ie

Echt Twents is ook de vorm *doe* of *dow* als aanspreekvorm 'jij', die echter niet meer in Ootmarsum voorkomt. In Denekamp kan men zowel *doe* als *ie* zeggen volgens de informanten van het Woordenboek van Overijssel:

Wat vor weerk dös doe?, of: *Wat veur werk doo ie?* 'Wat voor werk doe je?'

Maar voor Ootmarsum gaven de informanten uitsluitend zinnen met *ie*:

Wat kiek ie bang? 'Wat kijk je bang?'

Zet ie de deur an? 'Zet je de deur op een kier?'

In de tijd dat prof. H. Entjes opnamen maakte voor de Dialektatlas van Gelderland en Zuid-Overijssel (jaren 60-70 van de vorige eeuw) kwamen in Ootmarsum *doe* en *ie* nog beide voor. *Ie* werd meestal gebruikt in zinnetjes, maar wanneer er expliciet gevraagd werd naar werkwoordvormen, werden *doe* en *ie* beide opgegeven. Bij het werkwoord *bieden* resp. *bakken* zien we dan:

ie beet en doe bötst 'jij biedt'
ie bakt en doe bakst 'jij bakt'.

Aan deze voorbeelden kun je zien dat de uitgang *-st* van het werkwoord samenhangt met het gebruik van *doe*. Wordt *doe* vervangen door *ie*, dan wordt de werkwoorduitgang *-st* vervangen door *-t*.

Prof. G.G. Kloeke heeft in 1931 het gebied is kaart gebracht waar de aanspreekvorm *doe* werd gebruikt. Het was toen veel groter dan thans en strekte zich uit tot voorbij Rijssen en Wierden.

Uit de woordenschat van Ootmarsum

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnestelsels betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *'t Is lang ledden da-k oe zeen heb.*
2. *'t Is nen zoelen oavend.*
3. *Ne loag klep gemmen.*
4. *le möt dat good schudden ear a-j 't broekt.*
5. *Zit mie nich alvedan in de rug te stekken.*

Verder lezen/studeren

De woorden en zinnen die hier gegeven zijn, zijn grotendeels afkomstig uit de database van het *Woordenboek van Overijssel*. Veel zinnen in de taal van Ootmarsum zijn ook te vinden in de *Dialektatlas van Gelderland en Zuid-Overijssel* van H. Entjes en A.R. Hol (Antwerpen 1973), maar de zinnen zijn in deze dialectatlas in fonetisch schrift opgeschreven.

Meer informatie over verschillende varianten van het Twents:
H.L. Bezoen, *Taal en volk van Twente*. Assen 1948 (zie ook de kennisbank).

Oplossingen:

1. Het is lang geleden dat ik je heb gezien.
2. Het is een zoele avond.
3. Een pak slaag geven.
4. Je moet dat goed schudden voor je het gebruikt.
5. Zit me niet de hele tijd in mijn rug te steken.